

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI

Anayasa Mahkemesi Başkanlığından:GENEL KURUL
KARAR

ÖZGÜR ARIKAN BAŞVURUSU (2)

Başvuru Numarası : 2018/313
Karar Tarihi : 18/9/2025

Başkan : Kadir ÖZKAYA
Başkanvekili : Hasan Tahsin GÖKCAN
Başkanvekili : Basri BAĞCI
Üyeler : Engin YILDIRIM
Rıdvan GÜLEÇ
Recai AKYEL
Yusuf Şevki HAKYEMEZ
Yıldız SEFERİNOĞLU
Selahaddin MENTEŞ
İrfan FİDAN
Kenan YAŞAR
Muhterem İNCE
Yılmaz AKÇİL
Ömer ÇINAR
Metin KIRATLI
Raportör : Akif YILDIRIM
Başvurucu : Özgür ARIKAN

I. BAŞVURUNUN KONUSU

1. Başvuru, duruşma düzenini bozduğu gerekçesiyle kişi hakkında kesin olarak bir gün disiplin hapsi kararı verilmesi nedeniyle hükmün denetlenmesini talep etme hakkının, kolluk görevlilerinin hukuka aykırı güç uygulaması nedeniyle kötü muamele yasağının ve duruşmadaki beyanlar dolayısıyla disiplin hapsi uygulanması nedeniyle ifade özgürlüğünün ihlal edildiği iddialarına ilişkindir.

II. BAŞVURU SÜRECİ

2. Başvuru 26/12/2017 tarihinde yapılmıştır. Komisyon, başvurunun kabul edilebilirlik incelemesinin Bölüm tarafından yapılmasına karar vermiştir.

3. Başvuru belgelerinin bir örneği bilgi için Adalet Bakanlığına (Bakanlık) gönderilmiştir. Bakanlık, görüşünü bildirmiştir. Başvurucu, Bakanlığın görüşüne karşı beyanda bulunmuştur.

4. Bölüm, başvurunun Genel Kurul tarafından incelenmesine karar vermiştir.

III. OLAY VE OLGULAR

5. Başvuru formu ve eklerinde ifade edildiği şekliyle ilgili olaylar özetle şöyledir:

6. Derinkuyu Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından başvuru hakkında kasten yaralama ve tehdit suçlarından iddianame düzenlenmiştir.

7. Derinkuyu Asliye Ceza Mahkemesinin (Asliye Ceza Mahkemesi) iddianameyi kabul etmesiyle kovuşturma evresi başlamıştır. Anılan yargılamaya ait duruşmanın 28/11/2017 tarihli ikinci celsesinde duruşmanın düzenini bozduğu gerekçesiyle başvuru hakkında 1 gün disiplin hapsi uygulanmasına karar verilmiştir.

8. Söz konusu celseye ait tutanağın ilgili kısmı şöyledir:

"Sanıktan soruldu: Tanıklardan [D.Y.nin] beyanı yanlış yazılmıştır, kimse gücenmesin, reddi hakim ve reddi katip talebin vardır, dedi.

Sanık yazılı reddi hakim ve reddi katip talebini içerir dilekçesini sundu, alındı, okundu, dosyasına konuldu.

Mahkeme hakimi sanığa savunmanızı yapın reddi hakim talebiniz ve tanık beyanlarınıza bir itirazınız varsa zapta geçelim dedi.

Sanık, tanık [D.nin] beyanını neden yanlış yazdınız diyerek sordu, mahkeme hakimi de soru cevap şeklinde ilerlemeyelim, savunmanızı yapın, dedi.

Sanık mahkeme hakiminin sözünü kesmesi üzerine mahkeme hakimine bağırma şeklinde çıkmıştır. Mahkeme hakimi de sözünü kesmemesi hususunda sanığı uyarmıştır. Sanık bunun üzerine insanın kafasını bozma kes sesini diyerek yumruğunu sanık kürsüsüne vurmuştur.

G.D.: Duruşma düzeni açısından zorunluğu olduğundan sanığın CMK'nın 203 ve devamı maddesi gereğince duruşma salonundan çıkarılmasına karar verildi.

Hakim polisin çağırılması talimatını mübaşir [M.S.ye] söylemiştir.

Hakim sanığın dışarı çıkarılması talimatını verdi.

Polis [A.S.] sanığı dışarı çıkarılması için uyarıda bulundu. Sanık dışarı çıkmayacağını söyleyerek direndi.

Mahkeme hakimine hitaben 'senin gibi bir hakim daha böyle yaptı, şimdi cezaevinde yatıyor, sen benim hakkımda sahte belge düzenledin' dedi.

Sanık dışarı çıkarılması sırasında direnç göstermiş ve karışıklıklara neden olmuştur. Kolluk görevlileri tarafından sanık duruşma salonundan çıkarıldı.

Sanık duruşma salonundan çıkarıldığından Nevşehir Barosundan müdafii talebinde bulunuldu. Nevşehir Barosu Avukatlarından Av. [A.M.Y.] CMK'nın 204 maddesi gereğince müdafii olarak tayin edilmiş olduğu görüldü. Görevlendirme belgesi alındı, okundu, dosyasına konuldu.

Sanık müdafii Av. [A.M.Y.] huzura alındı ve müdafinin beyanına geçilmiştir.

SANIK MÜDAFİİ SORULDU: Savunmalarımıza sanıkla beraber devam edeceğiz, sanık huzurda olduğunda devam edeceğiz, dosyanın incelenmesi için süre talep ediyoruz, dedi.

Dosya incelendi.

GEREĞİ DÜŞÜNÜLDÜ :

1-Sanığın reddi hakim ve reddi katip talebinin celse arasında değerlendirilmesine,

2-Sanık duruşmanın düzenini bozduğundan CMK'nın 203/2 maddesi gereğince duruşma salonundan çıkarılmasına,

3-Sanık CMK'nın 204. Maddesi gereğince dışarı çıkarıldığından ve avukatı bulunmadığından Nevşehir Barosundan müdafii talebinde bulunulmasına,

4-Sanık dışarı çıkarılması sırasında direnç göstermiş ve karışıklıklara neden olmuş, uzunca bir süre duruşma salonunu terk etmemiş, mahkeme hakiminin uyarılarına rağmen duruşma salonundan çıkmamış, bunun üzerine kolluk görevlileri tarafından zorla duruşma salonundan çıkarılmış, bu nedenle CMK'nın 203/3 maddesi gereğince sanık sıfatı bulunan Özgür Arıkan hakkında 1 gün disiplin hapsi uygulanmasına, bu hususta Derinkuyu Cumhuriyet Savcılığına müzekkere yazılmasına,

5-Sanık mahkeme hakimine benim hakkımda sahte belge düzenledin diyerek iftira ettiğinden ve duruşma salonunu terk etmeyerek kamu görevlilerine görevini yapttırmamak için direndiğinden bu hususlarda Derinkuyu Cumhuriyet Başsavcılığına suç duyurusunda bulunulmasına,

..."

9. Asliye Ceza Mahkemesi aynı tarihte disiplin hapsi kararına ilişkin duruşma zaptını Başsavcılığa göndererek infazını talep etmiştir. Başvurucu, disiplin hapsinin infazından sonra 29/11/2017 tarihinde serbest bırakılmıştır.

10. Başvurucu 26/12/2017 tarihinde bireysel başvuruda bulunmuştur.

IV. İLGİLİ HUKUK

A. Ulusal Hukuk

11. 4/12/2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun "Hâkim veya başkanın yetkisi" başlıklı 203. maddesi şöyledir:

"(1) Duruşmanın düzeni, mahkeme başkanı veya hâkim tarafından sağlanır.

(2) Mahkeme başkanı veya hâkim, duruşmanın düzenini bozan kişinin, savunma hakkının kullanılmasını engellemek koşuluyla salondan çıkarılmasını emreder.

(3) Kişi dışarı çıkarılması sırasında direnç gösterir veya karışıklıklara neden olursa yakalanır ve hâkim veya mahkeme tarafından, avukatlar hariç, verilecek bir kararla derhâl dört güne kadar disiplin hapsine konulabilir. Ancak çocuklar hakkında disiplin hapsi uygulanmaz."

12. 5271 sayılı Kanun'un "Sanığın dışarı çıkarılması" başlıklı 204. maddesi şöyledir:

"(1) Davranışları nedeniyle, hazır bulunmasının duruşmanın düzenli olarak yürütülmesini tehlikeye sokacağı anlaşıldığında sanık, duruşma salonundan çıkarılır. Mahkeme, sanığın duruşmada hazır bulunmasını dosyanın durumuna göre savunması bakımından zorunlu görmezse, oturumu yokluğunda sürdürür ve bitirir. Ancak, sanığın müdafii yoksa, mahkeme barodan bir müdafî görevlendirilmesini ister. Oturuma yeniden alınmasına karar verilen sanığa, yokluğunda yapılan işlemler açıklanır."

13. 5271 sayılı Kanun'un "Kanun yollarına başvurma hakkı" başlıklı 260. maddesinin (1) numaralı fıkrası şöyledir:

"Hâkim ve mahkeme kararlarına karşı Cumhuriyet savcısı, şüpheli, sanık ve bu Kanuna göre katılan sıfatını almış olanlar ile katılma isteği karara bağlanmamış, reddedilmiş veya katılan sıfatını alabilecek surette suçtan zarar görmüş bulunanlar için kanun yolları açıktır."

14. 5271 sayılı Kanun'un "İtiraz olunabilecek kararlar" başlıklı 267. maddesi şöyledir:

"(1) Hâkim kararları ile kanunun gösterdiği hâllerde, mahkeme kararlarına karşı itiraz yoluna gidilebilir."

B. Uluslararası Hukuk

1. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

15. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (Sözleşme) "Adil yargılanma hakkı" başlıklı 6. maddesinin ilgili kısmı şöyledir:

"Herkes medeni hak ve yükümlülükleri ile ilgili uyuşmazlıklar ya da cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamalar konusunda karar verecek olan, kanunla kurulmuş bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından davasının makul bir süre içinde, hakkaniyete uygun ve açık olarak görülmesini istemek hakkına sahiptir..."

16. Sözleşme'ye ek (7) No.lu Protokol'ün 2. maddesi şöyledir:

"1. Bir mahkeme tarafından cezai bir suçtan mahkum edilen her kişi, mahkumiyet ya da ceza hükmünü daha yüksek bir mahkemeye yeniden inceleme hakkını haiz olacaktır. Bu hakkın kullanılması, kullanılabilme gerekçeleri de dahil olmak üzere, yasayla düzenlenir.

2. Bu hakkın kullanılması, yasada düzenlenmiş haliyle önem derecesi düşük suçlar bakımından ya da ilgilinin birinci derece mahkemesi olarak en yüksek mahkemede yargılandığı veya beraatini müteakip bunun temyiz edilmesi üzerine verilen mahkumiyet hallerinde istisnaya tabi tutulabilir."

2. Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi

17. Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 14. maddesinin (5) numaralı fıkrası şöyledir:

"Bir suçtan hüküm giyen herkes, mahkumiyet ve cezanın yasalara uygun olarak daha yüksek bir yargı organınca yeniden incelenmesi hakkına sahip olacaktır."

3. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihadı

18. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), Sözleşme'nin 6. maddesinin (2) numaralı fıkrasında yer bulan *suç isnadı* kavramının taraf devletlerin iç hukuklarındaki karşılıklarından bağımsız *otonom* bir yapıya sahip olduğunu vurgulamaktadır (*Adolf/Avusturya*, B. No: 8269/78, 26/3/1982, § 30). Yine AİHM'e göre tek başına *isnat* kavramı da Sözleşme'nin anlamı dâhilinde anlaşılmalıdır. Bu kapsamda *isnat* kavramı *yetkili makamlarca bir kişiye suç işlediği iddiasının resmî olarak bildirimi* şeklinde açıklanabilir. Böyle bir tanım aynı zamanda şüpheli kişilerin sonuçlarından büyük ölçüde etkilendikleri durumları da içine alır (*Deweer/Belçika*, B. No: 6903/75, 27/2/1980, §§ 42-46; *Eckle/Almanya*, B. No: 8130/78, 15/7/1982, § 73).

19. AİHM; bir eylemin Sözleşme'nin 6. maddesinin birinci fıkrası uyarınca *suç isnadı* kapsamında kalıp kalmadığını belirlemek amacıyla uygulamada *Engel ölçütleri* olarak bazı kriterler belirlemiştir. Bu kapsamda öncelikle eylemin iç hukuktaki nitelenmesi dikkate alınmaktadır. İkinci kriter ise fiilin niteliğine ilişkindir. Bu kriter açısından fiilin suç karakteri ve özelliği taşıyıp taşımadığı, caydırma ve cezalandırma amacı içerip içermediği irdelenecektir. Bununla birlikte eylemin ve bu eylem için öngörülen cezanın niteliği ve ağırlığı da gözetilecektir. Son kriter bakımından ilgili kişinin maruz kalabileceği cezanın ciddiyet derecesi önem taşımakta ve öngörülen cezanın olası en yüksek miktarı dikkate alınmaktadır. Bu anlamda hürriyeti bağlayıcı cezalar ulusal mevzuatta disiplin suçu olarak düzenlenmiş olsa bile *cezaî sahada suç isnadı* olarak kabul edilebilir (*Engel ve diğerleri/Hollanda*, B. No: 5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72, 5370/72, 8/6/1976, § 81; *Campbell ve Fell/Birleşik Krallık*, B. No: 7819/77; 7878/77, 28/6/1984, § 67).

20. AİHM, duruşmanın düzen ve disiplinini bozan kişiye hürriyeti bağlayıcı ceza verilmesini *Engel ölçütlerinden* hareketle adil yargılanma hakkının suç isnadına ilişkin boyutu kapsamında görmektedir. Nitekim AİHM, avukat olan bir başvuru hakkında beş günlük disiplin hapsine karar verilmesini suç isnadı kapsamında değerlendirmiştir. AİHM bu başvuruda, suçlamayı öğrenme hakkının yanı sıra mahkemenin tarafsızlığının hem objektif hem de subjektif yönden ihlal edildiği sonucuna varmıştır (*Kyprianou/Kıbrıs* [BD], B. No: 73797/01, 15/12/2005, §§ 118-141).

21. AİHM, başvuruçunun mahkemeye saygısızlıktan ötürü nezarethanede üç gün idari gözetim altına alınmasını değerlendirdiği *Zaicevs/Letonya* (B.No: 65022/01, 31/7/2007, §§ 50-57) kararında, Sözleşme'ye ek (7) No.lu Protokol'ün 2. maddesinin (1) numaralı fıkrasındaki *suç* kavramının Sözleşme'nin 6. maddesindeki *suç isnadı* kavramına karşılık geldiğini vurgulamıştır. Buna göre Sözleşme'ye ek (7) No.lu Protokol'ün 2. maddesinin uygulanabilmesi için öncelikle ortada *suç isnadına ilişkin bir uyumsuzluk* olması gerekmektedir. Somut olayda AİHM, Sözleşme'nin 6. maddesine ilişkin başlıkta bu

uyuşmazlığın *Engel ölçütlerine* göre zaten suç isnadı olarak tespit edildiğini belirttikten sonra hükümetin Sözleşme'ye ek (7) No.lu Protokol'ün 2. maddesinin (2) numaralı fıkrası anlamında ortada *hafif nitelikte* bir suç bulunduğu ve bunun da iki dereceli yargılama hakkı açısından istisna teşkil ettiği savını yanıtlamıştır. Kanunun hürriyeti kısıtlayıcı yaptırım öngördüğü bir fiilin *hafif* nitelikte olarak sınıflandırılmayacağını belirten AIHM, başvurunun bu karara karşı kanun yollarına başvuramamasının iki dereceli yargılama hakkını ihlal ettiği sonucuna varmıştır.

V. İNCELEME VE GEREKÇE

22. Anayasa Mahkemesinin 18/9/2025 tarihinde yapmış olduğu toplantıda başvuru incelenip gereği düşünüldü:

A. Hükümün Denetlenmesini Talep Etme Hakkının İhlal Edildiğine İlişkin İddia

1. Başvurucunun İddiaları

23. Başvurucu; şartları oluşmamasına rağmen disiplin hapsi kararı verildiğini ancak disiplin ara kararında karara gidilebilecek itiraz yolunun belirtilmediğini, bu karara karşı kanun yollarına başvurmadığını belirterek kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının, adil yargılanma hakkı kapsamındaki bazı güvencelerin, suç ve cezada kanunilik ilkesinin, aynı fiil nedeniyle tekrar yargılanmama veya cezalandırmama ilkesinin ihlal edildiğini ileri sürmüştür.

24. Bakanlık görüşünde; duruşma düzeni ve disiplinini sağlamaya yönelik emre muhalefet niteliğindeki eylemin sonucu olarak düzenlenen yaptırımın türünün ve miktarının ulaşılmak istenen amaç için elverişli ve gerekli olduğu, amaç ve araç arasında makul bir dengenin gözetildiği, bu hususun kanun koyucunun takdir alanında olduğu ve öngörülen yaptırımın türü ve miktarı yönünden ölçülülük ilkesine aykırı olmadığı ifade edilmiştir. Başvurucu, Bakanlığın görüşüne karşı beyanında bireysel başvuru formundaki açıklamalarını yinelemiştir.

2. Değerlendirme

25. Anayasa'nın "*Hak arama hürriyeti*" başlıklı 36. maddesinin birinci fıkrası şöyledir:

"Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir."

26. Anayasa Mahkemesi, olayların başvuru tarafından yapılan hukuki nitelendirmesi ile bağlı olmayıp olay ve olguların hukuki tavsifini kendisi takdir eder. Başvurucunun bu başlık altındaki şikâyetlerinin Anayasa'nın 36. maddesi kapsamındaki hükümün denetlenmesini talep etme hakkı kapsamında incelenmesi gerektiği değerlendirilmiştir.

a. Uygulanabilirlik Yönünden

27. Sözleşme'ye ek (7) No.lu Protokol'ün 2. maddesinin (1) numaralı fıkrasında ceza mahkemesince verilen mahkûmiyet ve cezaların denetlenmesini talep hakkı güvenceye bağlanmıştır.

28. Anayasa Mahkemesi, somut norm denetiminde verdiği 27/12/2018 tarihli ve E.2018/71, K.2018/118 sayılı kararıyla hükmün denetlenmesini talep etme hakkının Anayasa'nın 36. maddesinde düzenlenen hak arama hürriyeti ile güvence altına alındığına hükmetmiştir. Dolayısıyla hükmün denetlenmesini talep etme hakkının Anayasa'nın 36. maddesinde düzenlenen hak arama hürriyeti kapsamında anayasal güvence altında olduğu, bu nedenle Sözleşme'ye ek (7) No.lu Protokol ile Anayasa'nın ortak koruma alanında bulunduğu anlaşılmaktadır.

29. Ortak koruma alanında olan hükmün denetlenmesini talep etme hakkı, konusu bir suç isnadına dayanan ya da medeni hak ve yükümlülöklere ilişkin olan tüm yargılamalar için geçerlidir (AYM, E.2021/34, K.2022/21, 24/02/2022, § 16). Ancak Anayasa Mahkemesi içtihadında suç isnadına ilişkin yargılamalarda hükmün denetlenmesini talep etme hakkının daha da önemli hâle geldiği kabul edilmektedir. Dahası müdahalenin suç isnadıyla bağlantısının kurulması Anayasa'nın 13. maddesindeki ölçütlerin uygulanması bakımından da oldukça önemlidir. Bu nedenle öncelikle somut olayda *suç isnadına ilişkin* bir uyumsuzluk olup olmadığının belirlenmesi gerekir.

30. Anayasa Mahkemesine göre *suç, ceza, mahkûmiyet* gibi kavramların sadece klasik ve teknik anlamda ceza yargılaması hukukuna özgü kavramlar olarak değerlendirilmeyip anayasal anlamda özerk bir yoruma tabi tutulması gerekir (AYM, E.2020/21, K.2020/53, 01/10/2020, § 17). Bununla birlikte hükmün denetlenmesini talep etme hakkında belirtilen *hüküm* kavramının da anayasal anlamda özerk olarak yorumlanması icap etmektedir. Anılan hak açısından *hüküm*, sadece duruşma sonunda verilen ve son karar niteliğindeki kararlar bakımından değil bazı tali yargılamalarda ilgili aleyhine ağır hukuki sonuçlar doğuran, davanın esasıyla birlikte denetlenmeyen veya esasa ilişkin kararlarla birlikte kaldırılması mümkün olmayan *kararların* da hüküm niteliği kazanması mümkün olabilir.

31. Nitekim Anayasa Mahkemesinin bireysel başvurudaki yerleşik içtihadına göre ceza hukuku yaptırımı olarak düzenlenmeyen ve geleneksel ceza davasına konu olmayan idari yaptırımlar (kabahatler) cezanın üst sınırı, niteliği, miktarı, kişi üzerinde oluşturduğu etki ve sonuçlar yönünden ciddiyeti ve ağırlığı gözetilerek anayasal anlamda özerk bir yorumla *ceza* olarak nitelendirilebilmektedir. Bu kapsamda idari para cezalarını konu alan ve idari yargıda görölen bazı davalar da adil yargılanma hakkının suç isnadı yönü kapsamında incelenmiştir (*Hasan Cihan* [1. B.], B. No: 2016/14869, 24/10/2019; *Uyaroğlu Akaryakat İnşaat Turizm San. ve Tic. Ltd. Şti.* [1. B.], B. No: 2014/2303, 5/4/2018; *Salim Koç* [1. B.], B. No: 2014/2540, 29/11/2018).

32. Bir yaptırımın veya hukuki bir tasarrufun/işlemin hangi koşullarla suç isnadı niteliğinde sayılıp suç ve cezalara ilişkin güvenceler kapsamında değerlendirilebileceği daha önce Anayasa Mahkemesi kararlarında açıkça ifade edilmiştir (*D.M.Ç.* [1. B.], B. No: 2014/16941, 24/1/2018; *B.Y.Ç.* [2. B.], B. No: 2013/4554, 15/12/2015; *Selçuk Özbölük* [1. B.], B. No: 2015/7206, 14/11/2018; *Muhsin Hükümdar* [1. B.], B. No: 2016/15853, 7/11/2019, § 22). Anılan kararlarda bir yaptırımın özerk yorum kapsamında *ceza* olarak görülüp görülemeyeceğine dair AİHM'in geliştirdiği ve *Engel ölçütleri* olarak bilinen test

uygulanmıştır. Diğer bir ifadeyle bu test uygulanmadan idari para cezaları ya da diğer idari yaptırımlar otomatik olarak suç isnadı kapsamında ele alınmamaktadır. Buna göre ilk olarak verilen cezanın klasik ceza hukuku kategorilerinde yer alan bir yaptırım şeklinde düzenlenip düzenlenmediğine bakılmaktadır. Eğer ceza hukukunda düzenlenen bir yaptırım söz konusu değilse ikinci olarak fiilin niteliği değerlendirilmektedir. Bu kapsamda başvuruya konu cezai sürecin herkes için bağlayıcılığı olan genel bir etki yaratıp yaratmadığı, kamu gücünü kullanan bir kamu otoritesi tarafından yürütülüp yürütülmediği, fiilin cezalandırıcı ve caydırıcı bir amacının bulunup bulunmadığı birer alt ölçüt olarak değerlendirilmektedir. Nihayet üçüncü kriter olarak kişiye verilebilecek cezanın ağırlığı ve niteliğine (özellikle cezanın hürriyeti bağlayıcı nitelikte olup olmadığına) bakılmaktadır.

33. Duruşmanın belli bir düzen ve disiplin içinde yürütülmesi, adil bir yargılama yapılması açısından büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle ilgili usul kanunları, bu konuda mahkeme başkanına (veya hâkime) bazı yetkiler tanımıştır (bkz. §§ 11, 12). Anılan hükümlere göre duruşmanın idaresi ve belli bir düzen içinde yürütülmesi mahkeme başkanı (veya hâkim) tarafından sağlanacaktır. Mahkeme başkanı (veya hâkim) duruşmanın düzen ve disiplininin sağlanması için durumun gerekli kıldığı tedbirleri alabilecek ve uyarılarda bulunulabilmektedir.

34. Ancak bazı durumlarda duruşmanın düzen ve disiplininin tedbir alınarak ve uyarılarda bulunularak sağlanması güç olabilir. İşte bu gibi hâllerde kişilerin salondan çıkarılması da emredilebilecektir. Bir kimse, dışarı çıkarılması sırasında direnç gösterir veya karışıklıklara neden olursa 5271 sayılı Kanun'un 203. maddesi uyarınca yakalanır ve hakkında dört güne kadar disiplin hapsi uygulanır.

35. Anılan hükümde duruşma düzenini bozmaya ve mahkeme huzurunda uygun olmayan davranışlarda bulunmaya yönelik eylemler sebebiyle uygulanacak yaptırımın türü disiplin hapsi olarak belirlenmiştir. Disiplin hapsi 5271 sayılı Kanun'un 2. maddesinde *"kısmi bir düzeni korumak amacıyla yaptırım altına alınmış olan fiil dolayısıyla verilen, seçenek yaptırımlara çevrelemeyen, önödeme uygulanamayan, tekräre esas olmayan, şartla salıverilme hükümleri uygulanamayan, ertelenemeyen ve adli sicil kayıtlarına geçirilmeyen hapis"* biçiminde tanımlanmıştır. Disiplin hapsi, klasik anlamda bir suç karşılığı uygulanan ceza hukuku yaptırımı olmayıp kısmi bir düzeni korumak amacıyla yaptırım altına alınmış olan bir fiilin işlenmesinden dolayı verilmektedir (bazı ekleme ve değişikliklerle birlikte bkz. AYM, E.2018/1, K.2018/83, 11/07/2018, § 19). Disiplin hapsinin bir mahkeme tarafından verileceği ve kişinin hürriyetini kısıtlayacağı hususu kuşkusuzdur. Bu tür kararların davanın esasıyla birlikte istinaf veya temyizde etkili şekilde denetlenmesi de mümkün değildir. Çünkü davanın esasının incelendiği evrede disiplin hapsi çok önceden yerine getirilmiş olmaktadır.

36. Somut olayda duruşmanın düzenini bozduğu gerekçesiyle başvuru hakkında bir gün disiplin hapsi uygulanmasına karar verilmiştir. Yukarıda yer verilen ilkeler bağlamında başvuruya konu yaptırımın klasik niteliği (hürriyeti kısıtlayıcı özelliğinin bulunması), süresi, kişi üzerinde oluşturduğu etki ve sonuçları yönünden ciddiyeti ve ağırlığı gözetilerek somut olaydaki disiplin hapsinin *ceza ve buna ilişkin uyumsuzluğun suç isnadına ilişkin bir uyumsuzluk* niteliğinde sayılması gerektiği değerlendirilmiştir (AİHM'in benzer sonuca ulaştığı karar için bkz. § 21). Dolayısıyla Anayasa'nın 36. maddesinin suç isnadına ilişkin uyumsuzluklar boyutuyla somut olay yönünden uygulanabilir olduğuna karar vermek gerekir.

b. Kabul Edilebilirlik Yönünden

37. Açıkça dayanaktan yoksun olmadığı ve kabul edilemezliğine karar verilmesini gerektirecek başka bir neden de bulunmadığı anlaşılan hükmün denetlenmesini talep etme hakkının ihlal edildiğine ilişkin iddianın kabul edilebilir olduğuna karar verilmesi gerekir.

c. Esas Yönünden

i. Müdahalenin Varlığı ve Hakkın Kapsamı

38. Anayasa'nın 36. maddesinin birinci fıkrasında herkesin meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahip olduğu güvence altına alınmıştır. Anılan hükümle yargı organlarına davacı ve davalı olarak başvurabilme hakkı ve bunun doğal sonucu olarak da iddia, savunma ve adil yargılanma hakkı güvence altına alınmıştır. Bu düzenleme ile güvence altına alınan hak arama özgürlüğü -kendisi bir temel hak niteliği taşımasının ötesinde- diğer temel hak ve özgürlüklerden gereken şekilde yararlanmayı ve bunların korunmasını sağlayan en etkili güvencelerden biridir (bazı farklılıklarla birlikte bkz. AYM, E.2017/120, K.2018/33, 28/3/2018, § 17).

39. Hak arama, kişinin maddi ve manevi varlığını geliştirme hakkı ve insan onuru kavramıyla yakından ilgilidir. Bu nedenle demokratik hukuk düzenlerinde hakların korunmasını ve hak ihlallerinin giderilmesini temin edebilecek hukuki yollar öngörülmüştür. Nitekim Anayasa Mahkemesi de kararlarında hak arama özgürlüğünün hukuk devletinin başlıca ölçütü ve demokrasinin vazgeçilmez koşullarından biri olduğunu ifade etmiştir (AYM, E.1991/2, K.1991/30, 19/9/1991; E.2014/86, K.2015/109, 25/11/2015, § 91; E.2020/21, K.2020/53, 1/10/2020, § 11). Bu doğrultuda Anayasa'nın 40. maddesinde hak ve özgürlükleri ihlal edilen herkesin yetkili makama geciktirilmeden başvurma imkânının sağlanmasını isteme hakkına sahip olduğu belirtilmiştir. Anayasa'nın 74. maddesinde düzenlenen yasama organına dilekçe verme hakkı ile bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakları da anayasal güvence altına alınan hak arama yolları arasındadır (AYM, E.2021/34, K.2022/21, 24/02/2022, § 12).

40. Yukarıda da belirtildiği üzere Anayasa Mahkemesi, mahkemelerce verilen hükmün başka bir yargı mercii tarafından denetlenmesini talep etme hakkının Anayasa'nın 36. maddesinde düzenlenen hak arama özgürlüğü kapsamında güvence altına alındığını belirtmiştir (AYM, E.2018/71, K.2018/118, 27/12/2018, § 10; E.2020/21, K.2020/53, 1/10/2020, § 19).

41. Hükmün denetlenmesini talep etme hakkı, kişinin aleyhine verilen bir hükmün başka bir yargı mercii tarafından gözden geçirilmesini ve denetlenmesini isteyebilmesini teminat altına almaktadır (AYM, E.2018/71, K.2018/118, 27/12/2018, § 12). Bununla birlikte anılan hak, bireye bir suçlamanın yöneltilmesi ve sonucu itibarıyla bireyi bir cezaya maruz bırakması sebebiyle temel hak ve özgürlüklere daha ağır müdahalelerin söz konusu olduğu suç isnadını konu alan yargılamalar alanında daha geniş bir uygulama alanı bulurken diğer alanlarda daha esnek uygulanabilmektedir (AYM, E.2021/34, K.2022/21, 24/02/2022, § 22).

42. Yargılamanın konusu cezai konular olduğunda mahkeme kararlarının denetlenmesi ihtiyacı daha da önem kazanmaktadır. Nitekim uluslararası sözleşmelerde de hükmün denetlenmesinin bir hak olarak tanındığı görülmektedir. Türkiye'nin de taraf olduğu Sözleşme'ye ek (7) No.lu Protokol'ün 2. maddesinin (1) numaralı fıkrasının birinci

cümlesinde “*Mahkeme tarafından ceza gerektiren bir suç nedeniyle mahkûm edilen herkes, mahkûmiyetinin veya hükümlünün cezanın yüksek bir mahkeme tarafından yeniden incelenmesini sağlama hakkına sahiptir.*” denilmek suretiyle mahkemeye verilen mahkûmiyet ve cezaların denetlenmesini talep hakkı güvenceye bağlanmıştır. Yine Türkiye’nin taraf olduğu Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi’nin 14. maddesinin (5) numaralı fıkrasında da “*Bir suçtan hüküm giyen herkes, mahkumiyet ve cezanın yasalara uygun olarak daha yüksek bir yargı organınca yeniden incelenmesi hakkına sahip olacaktır.*” biçiminde benzer bir kurala yer verilmiştir (AYM, E.2021/34, K.2022/21, 24/02/2022, § 17).

43. Hükümün denetlenmesini talep etme hakkının -tabiatı itibarıyla- devletin kanuni düzenleme yapmasını gerektirdiği açıktır. Kişilerin ne şekilde bu haktan yararlanacakları ve bu hakkın temini bakımından nasıl bir sistemin kurulacağı hususunda kanun koyucunun geniş takdir yetkisi bulunmaktadır (AYM, E.2018/71, K.2018/118, 27/12/2018, § 15).

44. Uygulamada asıl yargılamayı yapan mahkeme disiplin hapsini gerektirir eylem ortaya çıkar çıkmaz duruşma düzenini sağlamak için disiplin hapsine karar vermektedir. Duruşma düzenini korumak amacıyla yaptırım altına alınmış olan fiille ilgili olarak ayrı bir dava açılmamaktadır. Genellikle ara kararıyla ve duruşmanın düzeni bozulan oturumunda veya keşif sırasında disiplin hapsine hükmedilmektedir.

45. Somut olayda başvuru, disiplin hapsi kararına karşı itiraz kanun yoluna başvurmamıştır. Duruşmanın düzenini korumak amacıyla verilen disiplin hapsi kararlarının asıl davanın esasıyla birlikte başka bir kanun yolunda (istinaf veya temyiz) etkili şekilde denetlendiğine ilişkin bir uygulamanın da bulunmadığı anlaşılmıştır. Nitekim somut olayda da disiplin hapsi kararı ceza davası sonucunda verilen hükümle birlikte istinaf kanun yolunda denetlenmemiştir. Dolayısıyla başvurunun aleyhine hükmedilen disiplin hapsinin bir başka mahkeme tarafından denetlenmesini talep etme imkânından yoksun bırakılmasının hükmün denetlenmesini talep etme hakkına yönelik bir müdahale oluşturduğu açıktır.

ii. Müdahalenin İhlal Oluşturup Oluşturmadığı

46. Anayasa’nın 13. maddesi şöyledir:

“Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve lâik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz.”

47. Anayasa’nın 36. maddesinde hükmün denetlenmesini talep etme hakkı sınırsız bir hak olarak düzenlenmemiştir. Dolayısıyla bu hak bazı sınırlamalara tabi tutulabilir. Ancak hükmün denetlenmesini talep etme hakkına yönelik müdahalenin Anayasa’ya uygun düşebilmesi için Anayasa’nın 13. maddesinde öngörülen ölçütlere uygun olarak yapılması gerekir.

48. Buna göre hükmün denetlenmesini talep etme hakkına yapılan müdahale Anayasa’nın 13. maddesinde belirtilen ölçütlere uygun olmadığı takdirde Anayasa’nın 36. maddesinin birinci fıkrasında güvence altına alınan söz konusu hakkı ihlal edecektir. Bu sebeple sınırlamanın Anayasa’nın 13. maddesinde öngörülen ve somut başvuruya uygun düşen *kanun tarafından öngörülme, meşru amaç taşıma ve ölçülülük ilkesine aykırı olmama* koşullarına uygun olup olmadığının belirlenmesi gerekir.

(1) Kanunilik

49. Anayasa'nın 13. maddesinde genel olarak tüm temel hak ve hürriyetlere yönelik sınırlamaların kanunla yapılabileceği düzenlenmiştir. Anayasa Mahkemesi bu ölçüt bakımından öncelikle sınırlamayı ya da müdahaleyi öngören şekli manada bir kanunun varlığını aramaktadır (*Ali Hıdır Akyol ve diğerleri* [GK], B. No: 2015/17510, 18/10/2017, § 56).

50. Öte yandan Anayasa Mahkemesi kanunilik ölçütünü Anayasa'nın 2. maddesinde yer alan hukuk devleti ilkesi ışığında yorumlamakta ve şekli anlamda kanunun varlığı kadar kanun metninin bireylerin davranışlarının sonucunu öngörebileceği ölçüde hukuki belirlilik taşıması gerektiğini de kabul etmektedir. Diğer bir deyişle hukuk devleti ilkesinin bir gereği olarak kanunilik koşulunun sağlanıp sağlanmadığının tespitinde kanunun kalitesi de önem arz etmektedir (AYM, E.2014/122, K.2015/123, 30/12/2015, § 65; AYM, E.2013/39, K.2013/65, 22/5/2013; AYM, E.2014/183, K.2015/122, 30/12/2015, § 5; *Koç Holding Emekli ve Yardım Sandığı Vakfı* [2. B.], B. No: 2016/15421, 12/11/2019, §§ 54, 55; *Necmiye Çiftçi ve diğerleri* [1. B.], B. No: 2013/1301, 30/12/2014, § 55). Bu bağlamda müdahalenin kanuna dayalı olması, müdahaleye ilişkin yeterince ulaşılabilir, belirli ve öngörülebilir kanun hükümlerinin bulunmasını da gerektirir (*Türkiye İş Bankası A.Ş.* [GK], B. No: 2014/6192, 12/11/2014, § 44).

51. Duruşmanın düzen ve disiplinini sağlamak için disiplin hapsine hükmetme, mahkeme kararı şeklinde olmaktadır. 5271 sayılı Kanun'un 267. maddesinde "*Hâkim kararları ile kanunun gösterdiği hâllerde, mahkeme kararlarına karşı itiraz yoluna gidilebilir.*" denilmiştir. Anılan maddeye göre -kural olarak- mahkeme kararlarına karşı itiraz kanun yoluna başvurulamaz. Bununla birlikte bu kuralın istisnası olarak sözü edilen fıkrada ancak kanunun izin verdiği hâllerde mahkeme kararlarına karşı itiraz yoluna müracaat edilebileceği belirtilmiştir. 5271 sayılı Kanun'da, duruşma düzeninin bozulması sebebiyle verilen disiplin hapsi kararlarına karşı itiraz yoluna gidilebileceğine ilişkin olarak istisnai nitelikte bir düzenlemeye de yer verilmemiştir. Hâlbuki beyanda bulunmaktan veya yeminden kaçınan tanığın belli bir süre disiplin hapsine konacağını öngören 5271 sayılı Kanun'un 61. maddesinde bu şekilde verilen disiplin hapsine karşı itiraz yolunun açık olduğu belirtilmiştir.

52. Bu durumda başvurucunun duruşma düzenini bozduğu gerekçesiyle aleyhine hükmedilen disiplin hapsi kararına karşı itiraz kanun yoluna başvuramaması 5271 sayılı Kanun'un 267. maddesinden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla müdahalenin kanuni dayanağı bulunmaktadır.

(2) Meşru Amaç

53. Anayasa'nın 36. maddesinde hükmün denetlenmesini talep etme hakkı için herhangi bir sınırlama nedeni öngörülmemiş olmakla birlikte özel sınırlama nedeni öngörülmemiş hakların da hakkın doğasından kaynaklanan bazı sınırlarının bulunduğu kabul edilmektedir. Öte yandan Anayasa'nın başka maddelerinde yer alan hak ve özgürlükler ile devlete yüklenen ödevler, özel sınırlama sebebi gösterilmemiş hak ve özgürlüklere sınır teşkil edebilir (AYM, E.2022/135, K.2023/30, 16/02/2023, § 30).

54. 5271 sayılı Kanun'un 203. maddesine göre duruşmanın düzeni, mahkeme başkanı veya hâkim tarafından sağlanır. Bu kapsamda mahkeme başkanı veya hâkim, duruşmanın düzenini bozan kişinin salondan çıkarılmasını emredebilir. Dışarı çıkarılması sırasında direnç gösteren veya karışıklıklara neden olan kimseler yakalanıp haklarında dört güne kadar disiplin hapsi uygulanabilecektir. Anılan disiplin hapsi kararına karşı bir kanun yolu öngörülmeyle kararın hemen yerine getirilmesinin amacının hâkimin adil bir yargılamanın yapılabilmesi için duruşmanın düzen ve disiplinini sağlama konusundaki otoritesini kesintisiz olarak korumak olduğu anlaşılmaktadır.

55. Bu nedenle başvurunun hükmün denetlenmesini talep etme hakkına yönelik müdahalenin meşru amacı bulunmaktadır.

(3) Ölçülülük

56. Hükmün denetlenmesini talep etme hakkına yapılan müdahalenin meşru bir amacı takip etmesi yeterli olmayıp ayrıca ölçülü olması da gerekir.

57. Ölçülülük ilkesi *elverişlilik*, *gereklilik* ve *orantılılık* olmak üzere üç alt ilkeden oluşmaktadır. *Elverişlilik* öngörülen sınırlamanın ulaşılmak istenen amacı gerçekleştirmeye elverişli olmasını, *gereklilik* ulaşılmak istenen amaç bakımından sınırlamanın zorunlu olmasını, diğer bir ifadeyle aynı amaca daha hafif bir sınırlama ile ulaşılmamasının mümkün olmasını, *orantılılık* ise hakka getirilen sınırlama ile ulaşılmak istenen amaç arasında makul bir dengenin gözetilmesi gerekliliğini ifade etmektedir (AYM, E.2014/176, K.2015/53, 27/5/2015; AYM, E.2016/13, K.2016/127, 22/6/2016; AYM, E.2023/36, K.2023/142, 26/07/2023, § 18).

58. Buna göre hükmün denetlenmesini talep etme hakkının sınırlanması için seçilen aracın öngörülen amaca ulaşılabilmesi bakımından *elverişli* olması gerekir. Ayrıca seçilen araç bu hakkı en az zedeleyici nitelikte olmalıdır. Bununla birlikte hakkı daha az zedeleyen aracın tercih edilmesi gerektiğinin söylenebilmesi için söz konusu araç aynı amacı gerçekleştirmeye elverişli olmalıdır. Daha hafif sınırlama teşkil eden aracın tercih edilmesi hâlinde öngörülen amaç gerçekleşmeyecek ise daha ağır sınırlama oluşturan aracın seçimi hususundaki tercih, Anayasa'ya aykırı olmaz. Bunun dışında hangi müdahale/sınırlama aracının tercih edileceği hususunda kanun koyucunun takdir yetkisi bulunmaktadır (AYM, E.2020/21, K.2020/53, 01/10/2020, § 32).

59. Ayrıca hükmün denetlenmesini talep etme hakkına yönelik müdahaleler *orantılı* olmalıdır. Orantılılık, amaç ile araç arasında adil bir denge kurulmasını gerektirmektedir. Buna göre hükmün denetlenmesini talep etme hakkına yönelik müdahaleyle ulaşılmak istenen meşru amaç ve aleyhine hüküm kurulan kişinin bu hükmü denetlettirebilmesindeki bireysel yarar arasında makul bir orantı kurulmalıdır. Hedeflenen amaca ulaşıldığında elde edilecek kamusal yararlar kıyaslandığında sınırlama ile kişiye yüklenen külfetin aşırı ve orantısız olmaması gerekir (AYM, E.2020/21, K.2020/53, 1/10/2020, § 33).

60. Hâkimin *adil bir yargılamanın yapılabilmesi için* duruşmayı belli bir düzen ve disiplin içinde yürütme konusundaki otoritesinin kesintisiz olarak korunması amacına ulaşma yönünden disiplin hapsi kararına karşı bir kanun yolu öngörülmemesinin *elverişli* bir araç olduğu anlaşılmaktadır.

61. İkinci olarak belirtilen aracın *gerekli* olup olmadığı incelenmelidir. *Gereklilik*, yukarıda da ifade edildiği üzere hedeflenen amaca ulaşılması için hakka en az müdahale teşkil eden aracın seçilmesini ifade etmektedir. Yargı mercilerinin otoritelerinin kesintisiz korunması amacıyla hangi tedbirlerin gerekli olduğunun değerlendirilmesinde elbette kanun koyucu takdir yetkisine sahiptir. Belirli bir ağırlık seviyesinin altındaki uyumsuzluklarda verilen kararlara karşı bir kanun yolunun kapatılması, kanun koyucunun takdir yetkisi kapsamında öngörebileceği ve ilgililere hafif külfet yükleyen tedbirlerden biri olarak değerlendirilebilir. Ancak kişinin özgürlüğünün sınırlandırılması sonucunu doğuran kararların denetime tabi tutulmasının önemi inkâr edilemez.

62. Hürriyeti bağlayıcı niteliği olan yaptırımların hafif nitelikte olduğunun değerlendirilmesi mümkün değildir. Hâkimin yargılamayı belli bir düzen ve disiplin içinde yürütmesi için otoritesinin kesintisiz olarak korunması amacı, söz konusu kararın derhâl yerine getirilmesi dışındaki seçeneklerle de sağlanabilir. Bu tür kararlara karşı acele kanun yollarının açılması ve kanun yollarındaki incelemenin kısa sürede yapılmasının öngörülmesi yoluyla da bu amaca ulaşılabilir. Dolayısıyla diğer alternatifler değerlendirilmeden disiplin hapsi kararına karşı denetim imkânının tanınmaması nedeniyle hükmün denetlenmesini talep etme hakkına yönelik müdahalenin *gerekli* olmadığı sonucuna varılmıştır.

63. Müdahalenin *gerekli* olmadığı sonucuna varıldığından ölçülülük açısından ayrıca *oranlılık* incelemesi yapılmamıştır.

64. Açıklanan gerekçelerle başvurunun Anayasa'nın 36. maddesinde güvence altına alınan hükmün denetlenmesini talep etme hakkının ihlal edildiği sonucuna ulaşılmıştır.

B. Kötü Muamele Yasağının İhlal Edildiğine İlişkin İddia

65. Başvurucu, disiplin hapsi kararının infazı amacıyla kolluk görevlilerinin kendisini yakaladıklarında hukuka aykırı şekilde davrandıklarını ve bu nedenle kötü muamele yasağının ihlal edildiğini ileri sürmüştür.

66. Bireyin bir devlet görevlisi tarafından hukuka aykırı ve Anayasa'nın 17. maddesini ihlal eder biçimde bir muameleye tabi tutulduğuna ilişkin savunulabilir bir iddiasının bulunması hâlinde etkili bir soruşturma yapılmalıdır. Bu soruşturma, sorumluların belirlenmesini ve cezalandırılmasını da sağlamaya elverişli olmalıdır (*Tahir Canan* [1. B.], B. No: 2012/969, 18/9/2013, § 25).

67. Devletin sahip olduğu etkili soruşturma yükümlülüğü kapsamında, işkence veya kötü muamele olduğunu gösteren yeterli kesin belirtiler mevcut olduğunda -kişilere müdahale üçüncü kişilerden gelmiş olsa dahi- şikâyet ya da ihbarda bulunulmadığında bile resen soruşturma açılmasının sağlanması gerektiği açıktır (*Tahir Canan*, § 25).

68. Başvuruya konu olayda başvuru, genel olarak kamu görevlileri tarafından kötü muameleye maruz bırakıldığını ileri sürmüştür. Başvurucunun anılan iddialarını herhangi bir adli ve/veya idari merciye ilettiğine dair bir bilgi veya belge sunmadığı da gözetildiğinde hukuk sisteminde mevcut yargısal yolları tüketmeksizin bireysel başvuruda bulunduğu anlaşılmıştır.

69. Açıklanan gerekçelerle başvurunun bu kısmının *başvuru yollarının tüketilmemesi* nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar verilmesi gerekir.

C. İfade Özgürlüğünün İhlal Edildiğine İlişkin İddia

70. Başvurucu, hakkında disiplin hapsi uygulanması nedeniyle ifade hürriyetinin ihlal edildiğini ileri sürmüştür.

71. Anayasa Mahkemesi içtihadı uyarınca, ifade özgürlüğüne müdahale olduğunun kabulü için *ilgilinin davranışının* hukuk ya da ceza yargılaması çerçevesinde -kural olarak- nihai bir yaptırıma tabi tutulması gerekir (*Cihan Aydın* [2. B.], B. No: 2021/421, 7/3/2024, § 19; *kovuşturmanın ertelenmesi kararının* ifade özgürlüğüne müdahale kabul edildiği karar için bkz. *Fatih Taş* [GK], B. No: 2013/1461, 12/11/2014, § 69-79; *tutuklama kararı* için bkz. *Erdem Gül ve Can Dundar* [GK], B. No: 2015/18567, 25/2/2016). Kişi hakkında uygulanan yaptırımın ifade özgürlüğüne müdahale teşkil edip etmediği her başvuru konusu olayın kendine özgü şartları altında değerlendirilmelidir.

72. Başvuru konusu olayda başvurunun dışarı çıkarılması sırasında direnç göstererek kargaşaya neden olduğu, hâkiminin uyarılarına rağmen uzunca bir süre duruşma salonunu terk etmediği ve kolluk görevlilerinin zoruyla duruşma salonundan çıkarıldığı gerekçesiyle başvuru hakkında disiplin hapsi uygulanmıştır. Dolayısıyla yaptırımın başvurunun ifade özgürlüğü kapsamındaki bir davranışından dolayı değil duruşma salonundan çıkarılması sırasında neden olduğu belirtilen kargaşayla duruşma düzen ve disiplinini bozma eyleminden kaynaklandığı görülmüştür. Bu nedenle başvurunun Anayasa'nın 26. maddesinin birinci fıkrasında korunan ifade özgürlüğünün kullanılmasına bir müdahalede bulunulmadığı ve buna bağlı olarak ifade özgürlüğüne yönelik bir ihlalin olmadığına açık olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

73. Açıklanan gerekçelerle başvurunun bu kısmının *açıkça dayanaktan yoksun olması* nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar verilmesi gerekir.

VI. GİDERİM

74. Başvurucu 50.000 TL manevi tazminat talebinde bulunmuştur.

A. Genel İlkeler

75. Tespit edilen ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılmasına ilişkin usul ve esaslar 30/3/2011 tarihli ve 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 50. maddesinde yer almaktadır.

76. Anayasa Mahkemesinin *Mehmet Doğan* ([GK], B. No: 2014/8875, 7/6/2018) kararında ihlal sonucuna varıldığında ihlalin nasıl ortadan kaldırılacağı hususunda genel ilkeler belirlenmiştir. 6216 sayılı Kanun'un 49. maddesinin (6) numaralı fıkrasına göre esas inceleme kapsamında bir temel hakkın ihlal edilip edilmediği ve varsa ihlalin nasıl ortadan kaldırılacağı belirlenmektedir. Aynı Kanun'un 50. maddesinin (1) numaralı fıkrası ile Anayasa Mahkemesi içtüzüğü'nün 79. maddesinin (2) numaralı fıkrasına göre ise ihlal kararı verilmesi hâlinde gerekli görüldüğü takdirde ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılması için yapılması gerekenlere hükmedilir. Buna göre ihlal sonucuna varıldığında ilgili temel hak ve hürriyetin ihlal edildiğine karar verilmesinin yanında ihlalin nasıl ortadan kaldırılacağına belirlenmesi, diğer bir ifadeyle ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılması için yapılması gerekenlere hükmedilmesi de gerekir (*Mehmet Doğan*, § 54).

77. Bireysel başvuru kapsamında bir temel hakkın ihlal edildiğine karar verildiği takdirde ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırıldığından söz edilebilmesi için temel kural, mümkün olduğunca eski hâle getirmenin yani ihlalden önceki duruma dönülmesinin sağlanmasıdır. Bunun için ise öncelikle ihlalin kaynağı belirlenerek devam eden ihlalin durdurulması, ihlale neden olan karar veya işlemin ve bunların yol açtığı sonuçların ortadan kaldırılması, varsa ihlalin sebep olduğu maddi ve manevi zararların giderilmesi, ayrıca bu bağlamda uygun görülen diğer tedbirlerin alınması gerekir (*Mehmet Doğan*, §§ 55, 57).

78. İhlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılması için yapılması gerekenlere hükmedilmeden önce ihlalin kaynağının belirlenmesi gerekir. Buna göre ihlal; idari eylem ve işlemlerden, yargısal işlemlerden veya yasama işlemlerinden kaynaklanabilir. İhlalin kaynağının belirlenmesi uygun giderim yolunun belirlenebilmesi bakımından önem taşımaktadır (*Mehmet Doğan*, § 57).

79. İhlal, idari makamların veya derece mahkemelerinin Anayasa'ya uygun yorum yapmalarına imkân vermeyecek açıklıktaki bir kanun hükmünü uygulamaları sebebiyle ortaya çıkmışsa bu ihlal kanunun uygulanmasından değil doğrudan kanundan kaynaklanmaktadır. Bu durumda söz konusu ihlalin bütün sonuçlarıyla giderilebildiğinden söz edilebilmesi için ancak ihlale yol açan kanun hükmünün ortadan kaldırılması veya ilgili hükmün yeni ihlallere yol açılmayacak bir şekilde değiştirilmesi ya da yeni ihlallere yol açılmasının önüne geçilmesi için belirsizliğin giderilmesi suretiyle giderilebilir (*Süleyman Başmeydan* [GK], B. No: 2015/6164, 20/6/2019, § 70).

80. Bunun yanında bazı hâllerde sadece kanuni düzenleme yapılması ihlalin tüm sonuçlarının ortadan kaldırılması bakımından yeterli olmayabilir. Bu durumda ise bireysel başvuru kapsamında mağdurların ihlalden kaynaklanan maddi ve manevi zararlarını telafi edici birtakım tedbirlerin alınması da gerekebilir (*Y.T.* [GK], B. No: 2016/22418, 30/5/2019, § 68; *Nevriye Kuruç* [GK], B. No: 2021/58970, 5/7/2022, § 105).

B. İlkelerin Olaya Uygulanması

81. İncelenen başvuruda, kişinin hürriyetinin kısıtlanması sonucunu doğuran disiplin hapsi kararlarının denetime tabi kılınmaması nedeniyle başvurusunun hükmün denetlenmesini talep etme hakkının ihlal edildiği sonucuna ulaşılmıştır.

82. Anayasa'nın "*Başlangıç*" bölümünde, kuvvetler ayrımının devlet organları arasında üstünlük sıralaması anlamına gelmediği ancak belli yetki ve görevlerin kullanılmasından ibaret olduğu, erkler arasında medeni bir iş bölümü ve iş birliği ilişkisinin bulunduğu belirtilmiştir. Bu kapsamda Anayasa Mahkemesi, Anayasa ile verilen yetki ve görevlerini yerine getirerek disiplin hapsi kararlarının hukuka aykırı olarak uygulandığı durumlarda kararın denetiminin yapılması gerektiği tespitini yapmıştır. Dolayısıyla bu tür kararların denetimine imkân veren düzenlemelerin yapılması benzeri ihlallerin de önüne geçerek bireysel başvurunun amacı ve işlevine de uygun olacağından Anayasa ve Sözleşme'nin ortak koruma alanında yer alan bir temel hak ve hürriyetin ihlaline yol açtığı tespit edilen söz konusu yapısal sorunun çözümü için kararın bir örneğinin bilgi ve takdiri için yasama organına gönderilmesi gerekir (benzer yöndeki değerlendirmeler için bkz. *E.Y.* [GK], B. No: 2018/10482, 14/12/2022, § 65).

Hasan Tahsin GÖKCAN ve Yusuf Şevki HAKYEMEZ bu görüşe katılmamışlardır.

83. Diğer taraftan kararın bir örneğinin yasama organına gönderilmesi somut başvuru bağlamında başvurunun ihlalden kaynaklanan mağduriyetini bütünüyle gidermemektedir. Başvurucu hakkındaki disiplin hapsi yerine getirilmiştir. Buna göre ihlalin sonuçlarına ilişkin eski hâle getirme kuralı çerçevesinde başvurunun varsa maddi ve manevi zararlarının da giderilmesi gerekir. Bu nedenle ihlalin niteliği dikkate alınarak ve talebiyle bağlı kalınarak başvurucuya 50.000 TL manevi tazminat ödenmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

84. Dosyadaki belgelerden tespit edilen 257,50 TL harçtan oluşan yargılama giderinin başvurucuya ödenmesine karar verilmesi gerekir.

VII. HÜKÜM

Açıklanan gerekçelerle;

A. 1. Hükmün denetlenmesini talep etme hakkının ihlal edildiğine ilişkin iddianın KABUL EDİLEBİLİR OLDUĞUNA OYBİRLİĞİYLE,

2. Kötü muamele yasağının ihlal edildiğine ilişkin iddianın *başvuru yollarının tüketilmemesi* nedeniyle KABUL EDİLEMEZ OLDUĞUNA OYBİRLİĞİYLE,

3. İfade özgürlüğünün ihlal edildiğine ilişkin iddianın *açıkça dayanaktan yoksun olması* nedeniyle KABUL EDİLEMEZ OLDUĞUNA OYBİRLİĞİYLE,

B. Anayasa'nın 36. maddesinde güvence altına alınan hükmün denetlenmesini talep etme hakkının İHLAL EDİLDİĞİNE OYBİRLİĞİYLE,

C. Başvurucuya net 50.000 TL manevi tazminat ÖDENMESİNE OYBİRLİĞİYLE,

D. Tespit edilen sorunla ilgili olarak kararın bir örneğinin bilgi ve takdiri için Türkiye Büyük Millet Meclisine BİLDİRİLMESİNE Hasan Tahsin GÖKCAN ve Yusuf Şevki HAKYEMEZ'in karşıoyu ve OYÇOKLUĞUYLA,

E. 257,50 TL harçtan oluşan yargılama giderinin başvurucuya ÖDENMESİNE,

F. Ödemelerin kararın tebliğini takiben başvurunun Hazine ve Maliye Bakanlığına başvuru tarihinden itibaren dört ay içinde yapılmasına, ödemede gecikme olması hâlinde bu sürenin sona erdiği tarihten ödeme tarihine kadar geçen süre için yasal FAİZ UYGULANMASINA,

G. Kararın bir örneğinin bilgi için Derinkuyu Asliye Ceza Mahkemesine (E.2017/154, K.2018/78) GÖNDERİLMESİNE,

H. Kararın bir örneğinin Adalet Bakanlığına GÖNDERİLMESİNE 18/9/2025 tarihinde karar verildi.

GİDERİM YÖNTEMİYLE İLGİLİ KARŞIOY GEREKÇESİ

1. Mahkememiz tarafından Ceza Muhakemesi Kanununda duruşma disiplininin bozulmasıyla ilgili disiplin hapsi kararlarına karşı itiraz (veya başka bir) kanun yoluna gidilebileceğine ilişkin bir düzenlemeye yer verilmediği için hükmün denetlenmesini talep etme hakkının ihlal edildiğine karar verilmiş, ayrıca ihlalin Kanunun 267. maddesinden kaynaklandığı sonucuna ulaşılmıştır (par. 51-52, 62). Yine mahkememiz çoğunluğunca ihlalin giderim yöntemi olarak ise tazminat verilmesi dışında kararın yasama organına bildirilmesi yetinilmiştir (bkz. par. 82). Bununla birlikte düşüncemize göre esasen kanundan kaynaklanan ihlalin giderimi amacıyla Anayasa'nın 152. maddesinde öngörülen itiraz davası ile iptal yolunun işletilmesi gerekmektedir.

2. Doktrinde sıkça belirtildiği üzere Anayasa Mahkemesi'nin iki statüsü bulunmaktadır. İlki "Anayasa Organi" statüsü, ikincisi ise "Yüksek Mahkeme" statüsüdür. Anayasa Organi statüsü, Mahkemenin anayasanın üstünlüğü ilkesinin (m.11) gerçekleştirilmesi ve dolayısıyla Anayasada öngörülen hukuksal ve siyasi sistemin sürdürülebilirliğinin sağlanması amacıyla donatıldığı yetkililerden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle anayasal denetimle yüksek devlet iradesine katkı sağlama yetki ve fonksiyonu nedeniyle Anayasa Mahkemesi'nin yasama ve yürütme organları ile birlikte üçüncü Anayasa Organi olduğu kabul edilmektedir (bkz. Hekimoğlu, M. M. (2004). *Alman Hukuku Işığında Türk Anayasa Yargısının Hukuki Boyutları*, Ankara: Detay Yayıncılık, s. 65-73; Grabenwarter, C. (2014). *Hukuk Düzeni Hiyerarşisinde Anayasa*, Kafkas, H. (Çev.), içinde Depenheuer, O. ve Grabenwarter, C. (Ed.), Doğan, İ. (Çev. Ed.), *Anayasa Teorisi* (s. 403-428), Ankara: Lale Yayıncılık, s. 418-421; Gören, Z. (2020). *Anayasa Hukuku*, 5. B, Ankara: Yetkin Yayınları, 2020, s. 307).

3. Anayasa Mahkemesi'ne Yüksek Mahkeme statüsü ile önemli görevler verilmiştir. Anayasa'da Mahkeme'ye verilen görevlerden ilki kanunların, TBMM İç Tüzüğü'nün, Cumhurbaşkanlığı Kararnamelerinin Anayasa'ya uygunluğunun denetimi, siyasi partilerin mali denetimi ve TBMM'nin milletvekilleri hakkındaki bazı kararlarının denetlenmesiyle ilgilidir. Bu görev ve yetkiler, yasama ve yürütme organlarının ilgili işlemlerinin Anayasa'ya uygunluğunu denetleme ve aykırı bulunması durumunda iptal kararı verilmesi amacıyla verilmiştir. Bu görevler Mahkeme Genel Kurulu tarafından yerine getirilmektedir. Anayasa'ya göre düzenleyici işlemlerin (kanun, İçtüzük, CBK) Anayasa'ya uygunluğunun denetlenmesinin amacının ise, hukuk düzeninde Anayasa'ya aykırı düzenlemelerin iptal kararlarıyla ortadan kaldırılmasının ve yeni bir düzenleme yapılmasının yasama organının takdirine bırakılması olduğu anlaşılmaktadır.

4. Anayasa'nın 152. maddesinde "bir davaya bakmakta olan mahkemenin uygulanacak bir kanun veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesinin hükümlerini Anayasa'ya aykırı görürse ... Anayasa Mahkemesi'nin bu konuda vereceği karara kadar davayı geri bırakır." denilerek mahkemelere itiraz yoluyla somut norm denetimine başvurma yetki ve görevi verilmiştir. Başka deyişle itiraz yoluyla iptal istemi mahkemeler için hem bir yetki, hem de Anayasa'ya aykırı normun denetlenmesini sağlama yönünde verilen bir görev niteliğindedir.

5. Yukarıda değinildiği üzere Anayasa uyarınca Anayasa Mahkemesi düzenleyici işlemlerin denetimi dışında başka konularda da yetkilidir. Örneğin Anayasa Mahkemesi Genel Kurulu Yüce Divan görevi kapsamında bir "ceza mahkemesi" olarak, bireysel başvuru görevi kapsamında Bölümler ve Genel Kurul ise "anayasal haklar

mahkemesi” sıfatıyla çalışmaktadır. Bireysel başvurunun kendine özgü bir dava niteliğinde olduğu konusunda bir şüphe bulunmamaktadır. Şu halde Anayasa Mahkemesi, düzenleyici işlemlerin denetimi dışındaki görevleri sırasında Bölüm ve Genel Kurul olarak çalışmalarında anılan 152. madde yönünden “diğer mahkeme” niteliğiyle görev icra etmektedir. Bu durumda gerek Yüce Divan yargılaması gerekse bireysel başvuru yargılaması sırasında Bölümler veya Genel Kurul’un uygulamakta olduğu kuralın Anayasa’ya aykırı olduğu iddiasıyla “norm denetimi Genel Kurulu’na” itiraz yoluyla iptal isteminde bulunması Anayasa’nın bir gereğidir.

6. Nitekim Siyasi Parti Kapatma davalarıyla görevli AYM Genel Kurul’u siyasi parti kapatma davalarında uyuşmazlığa konu davada uygulanacak kanun hükmündeki Anayasa’ya aykırılıkların incelenmesini istediğinde dava konusu kuralı norm denetimi sıfatıyla görev yapacak olan Anayasa Mahkemesi Genel Kurulu’na taşımıştır. Bu yöndeki örnek bazı kararlar için bkz.: AYM, E.1998/2, K.1998/1, 09/01/1998; E.2000/86, K.2000/50, 12/12/2000; E.2010/17, K.2010/112, 08/12/2010. Anayasa Mahkemesi Yüce Divan sıfatıyla gerçekleştirdiği yargılamalarda da aynı yetkiyi kullanabilmektedir.

7. Anayasa’da kurulan hukuksal sistem uyarınca Anayasa’ya aykırı kurallar soyut ve somut norm denetimi yoluyla iptal edilerek hukukun üstünlüğü ve hukuk devletin in gerçekleştirilebilmesi sağlanmak istenmiştir. Bu maksatla yalnızca siyasal partilere iptal davası açma yolu tanınmamış, mahkemelere de itiraz yoluyla iptal isteminde bulunma görevi yüklenmiştir. Bireysel başvuruda Anayasa Mahkemesi Bölümü veya Genel Kurulu’nun hak ihlalinin kanundan kaynaklandığına ilişkin kararı, kanun hükmünün Anayasa’ya aykırı olduğu iddiasının çok ciddi olduğu anlamına gelmektedir. Bu durumda kuralın iptali için ilgili mahkemeler gibi Anayasa Mahkemesi bölümleri veya Genel Kurulu’nun da Anayasa tarafından görevlendirilmiş olduğu sonucuna ulaşmak gerekmektedir. Bu nedenle hak ihlalinin giderim yöntemi olarak yeniden yargılama yapılması için dosyanın mahkemesine gönderilmesi yerine iptal istemiyle Anayasa Mahkemesi Norm Denetimi Genel Kurulu’na gönderilmesi Anayasa ile verilen görevin bir gereğidir.

8. Belirtilen görüşe karşı şöyle bir itiraz akla gelebilir. Bu itiraz sadedinde 6216 sayılı Mahkemenin Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Tasarısında böyle bir düzenleme olduğu halde bu kural yasama çalışmaları sırasında metinden çıkarıldığına göre, yasama organının Mahkeme’ye bu görevi vermediğinin söylenebileceği ileri sürülebilir. Fakat anılan Taslak metninden bu yetkinin çıkartılmasının gerekçesi, bu yetkinin Anayasa’ya aykırı olduğu görüşü değildir. Gerekçe, yetkinin Mahkemeye verilmesinin tartışmalara neden olacağı ve yerinde olmayacağı nedenlerine dayandırılmıştır. Taslak metinde bu yetkinin yer alması ve esasında yetkinin Anayasayla bağdaştığına ilişkin yaklaşım dahi aslında Anayasa’nın 146 vd. maddeleri ile 152. maddesinin böyle bir yetkiyi kapsadığı anlamına gelmektedir. 6216 Kanunda Mahkeme’nin görev ve yetkileriyle ilgili düzenlemelerin kaynağı da Anayasanın 146 ila 153. maddeleridir.

9. Ayrıca, yasama organına çağrı niteliğinde bir bildirim yapılmasının da hak ihlalinin ortadan kaldırılabilmesi için yeterli giderim sağlayabileceği ileri sürülebilir. Gerçekten ihlalin kanundan kaynaklandığı örneklerde AYM yeniden yargılamada hukuki yarar bulunduğunda ilgili mahkemenin Anayasa’nın 152. maddesindeki yolu işletebilmesi amacıyla yeniden yargılama yapılmasına ve kararın yasama organına bildirilmesine karar vermektedir (bkz. Hulusi Yılmaz [GK], B. No: 2017/17428, 1/12/2022).

10. İhlal kararında yeniden yargılamaya ve ihlalin yasama organına bildirilmesine karar verilmesine rağmen (itirazen iptal yolu veya yeni düzenleme yapılması şeklinde bir) giderim sağlanamayan çok sayıdaki kararlar içerisinde örnek olarak birkaç kararı (Mohamma Salem Pashto ve Nazı Salem [GK], B. No: 2019/26339, 17/5/2023; Fikret Aslan [GK], B. No: 2019/41241, 25/2/2025) bakılabilir. Giderim sağlanamayan örnekler bakımından hukuk düzeninde Anayasa'ya aykırı kanun hükümlerinin yürürlükte kalması gibi bir sonuç ortaya çıkmaktadır. Ortaya çıkan bu sonuç Anayasa'nın üstünlüğü ve bağlayıcılığı ilkesini (AY m. 11) ve bu ilkenin güvencesi olan anayasal denetim yolunu bertaraf etmektedir. Bu nedenle hukukun üstünlüğü ilkesinin gerçekleşebilmesi ve Anayasa'ya aykırı kuralların bir an önce hukuk düzeninden ayıklanabilmesi için 152. maddede yer alan emredici yetkinin kullanılması gerekmektedir.

11. Açıklanan nedenlerle, giderim yöntemi olarak yeniden yargılama yapılması ve ihlalin yasama organına bildirilmesi yerine ihlale yol açan kuralın iptali amacıyla itiraz başvurusu yapılması yönünde karar alınması gerektiği görüşündeyim.

Başkanvekili
Hasan Tahsin GÖKCAN

KARŞIOY GEREKÇESİ

1. Duruşma düzenini bozduğu gerekçesiyle başvuru hakkında kesin olarak bir gün disiplin hapsi kararı verilmesi nedeniyle hükmün denetlenmesini talep etme hakkının ihlal edildiği iddiasıyla yapılan başvuruda Mahkememiz çoğunluğunun başvuru Anayasa'nın 36. maddesinde güvence altına alınan hükmün denetlenmesini talep etme hakkının ihlal edildiğine karar verilmesi gerektiği şeklindeki kararına katılmaktayım. Bununla birlikte Mahkememiz çoğunluğu giderim olarak *“Tespit edilen sorunla ilgili olarak kararın bir örneğinin bilgi ve takdiri için Türkiye Büyük Millet Meclisine bildirilmesine”* karar vermiştir.

2. Bu dosyada ihlal, bireysel başvuruya konu uyumsuzluğun esasını doğrudan ilgilendiren 5271 sayılı Kanun'un "İtiraz olunabilecek kararlar" başlıklı 267. maddesindeki *“Hâkim kararları ile kanunun gösterdiği hâllerde, mahkeme kararlarına karşı itiraz yoluna gidilebilir.”* şeklinde yer alan hükümde diğer alternatifler değerlendirilmeden disiplin hapsi kararına karşı denetim imkânının tanınmaması nedeniyle hükmün denetlenmesini talep etme hakkını imkansız kılan kanun hükmünden kaynaklanmaktadır. Bunun içindir ki bu durumda ulaşılan ihlalin giderimi olarak kanaatimizce bireysel başvuruya konu uyumsuzlukta *“uygulanacak kural”*ın Anayasa'ya aykırılığının değerlendirilmesine ilişkin hukuki zeminin tesisi gerekmektedir.

3. Anayasa'nın 148. maddesi kapsamında Anayasa Mahkemesinin sahip olduğu bireysel hak ihlallerini giderme yetkisi, 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 50. maddesiyle bireysel başvuru kararları kapsamında tespit edilen ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılması için yapılması gerekenlere hükmedebilme yetkisine sahip olmak şeklinde ayrıntılı biçimde düzenlenmiştir. Bu minvalde ihlalin ve sonuçlarının nasıl giderileceği hususunda -bireysel başvuru yetkisinin doğal bir sonucu da olarak- Anayasa Mahkemesi yetkili kılınmıştır.

4. Bireysel başvuru inceleme görevi esnasında ihlale neden olan kanun hükmünün çoğunluk kararında belirtilen yola ihtiyaç duyulmadan, Anayasa'ya uygunluk denetiminin yapılması amacıyla Anayasa Mahkemesi Genel Kurulunca gerçekleştirilecek olan norm denetimi yoluna taşınması gerekmektedir.

5. Bu sayede ihlalin sonuçlarının giderilmesinin, *“Anayasaya aykırılığın diğer mahkemelerde ileri sürülmesi”* başlıklı Anayasa'nın 152. maddesinin birinci fıkrasında *“Bir davaya bakmakta olan mahkeme, uygulanacak bir kanun veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesinin hükümlerini Anayasaya aykırı görürse veya taraflardan birinin ileri sürdüğü aykırılık iddiasının ciddi olduğu kanısına varırsa, Anayasa Mahkemesinin bu konuda vereceği karara kadar davayı geri bırakır.”* şeklinde tanımlanan itiraz başvurusu yoluyla gerçekleştirilmesi mümkün olacaktır.

6. Bu hüküm gereğince bireysel başvuru incelemelerinde Anayasa Mahkemesi, ulaşılan ihlal sonucunun bireysel başvuruya konu uyumsuzlukta uygulanan açık kanun hükmünden kaynaklanması durumunda, Anayasa'nın 152. maddesi gereğince *“davaya bakmakta olan mahkeme”* sıfatını haiz olduğundan bu madde hükmü gereğince kuralı norm denetimi görevi yapacak olan Anayasa Mahkemesi heyetinin incelemesine sunmalıdır.

7. Anayasa Mahkemesi de norm denetimi incelemesi sonucunda Anayasa'ya aykırı olduğu sonucuna ulaşırsa –ki böyle bir durumda bireysel başvuru incelemesinde Anayasa Mahkemesinin ihlalin kanundan açık hükmünden kaynaklandığı biçimindeki bir kanaate ulaşması nedeniyle norm denetiminde bu kuralın Anayasa'nın ifade özgürlüğü ile ilgili 26. maddesine aykırı olduğu sonucuna ulaşması gerekecektir- bu durumda ihlalin kaynağı olan kanun hükmü iptal edileceğinden, 6216 sayılı Kanun'un 50. maddesinin (1) numaralı fıkrası gereği olan asıl etkili giderim de böylece sağlanmış olacaktır.

8. Bu yönü ile bakıldığında Anayasa Mahkemesi, ihlalin giderimi bağlamında 50. maddede yer alan farklı seçeneklerden uygun gördüklerini devreye sokabilmektedir. Bu minvalde ihlalin bizzat bireysel başvuruya konu uyumsuzluğu sonuçlandırmada olumlu ya da olumsuz yönde etki yapacak nitelikte olan kanun hükmünden kaynaklanması ve bahse konu kanun hükmünün daha farklı bir sonuca ulaşmayı engelleyen açıklıkta bir düzenleme içermesi durumunda artık bu hükmün norm denetimi yoluyla Anayasa Mahkemesince incelenmesi gerekir.

9. Bununla birlikte, burada ihlalin kanundan kaynaklanması konusuyla ilgili olarak öncelikle bir hususun açıklığa kavuşturulması gerekmektedir. Bireysel başvuru incelemelerinde ihlalin kanundan kaynaklandığı iki farklı durum söz konusu olabilmektedir. Birincisinde, müdahalenin dayanağı olan güvenceli bir kanun hükmü bulunmamaktadır. Bu durumda bir anlamda eksik düzenleme hali söz konusudur. İkincisinde ise müdahalenin dayanağı olarak açık bir kanun hükmü mevcuttur ve ihlal, derece mahkemelerince yeniden yargılama yapılması durumunda farklı yönde karar çıkmasına imkan vermeyen bu açık kanun hükmünden kaynaklanmaktadır. İşte burada giderim yönünden ancak bu biçimde açık bir kanun hükmünün varlığı durumunda itiraz yolunun çalıştırılması mümkündür. Eksik düzenlemeye dayalı bir kanunilik ihlali söz konusu olduğu ve dolayısıyla ortada somut bir kural bulunmadığı durumlarda ise giderim yönünden niteliği gereği itiraz yolunun çalıştırılması uygun olmayacaktır.

10. Bireysel başvuru inceleme sürecinde uyumsuzluğun esasını çözecek kuralda Anayasa'ya aykırılık olması durumunda öncelikle vurgulamak gerekir ki Anayasa Mahkemesinin Anayasa'nın 152. maddesi kapsamında bir yetki sorunu bulunmamaktadır. Bahse konu yetki, 6216 sayılı Kanun'un 50. maddesinden ziyade Anayasa'nın 152. maddesinden kaynaklanmaktadır.

11. Bu konuda yetki ile ilgili şu temel ilkeye bakmak konunun daha iyi kavranmasına da yardımcı olacaktır. Kamu hukukunda “*yetkisizlik asıl ve yetki istisna*” olduğundan, kamusal yetki kullanan tüm organ, kurum ve kişilerin sadece kendilerine açıkça verilen yetkiyi kullanma imkanı bulunmaktadır. Yine bu ilkenin gereği olarak kullanılan yetkinin ya Anayasa ya da kanunda öngörülmüş olması zorunludur. Verilmemiş bir yetkinin hukuk sistemimizde içtihatla kabulü mümkün değildir.

12. Dolayısıyla, konumuz bağlamında açıklığa kavuşturulması gereken asıl husus şudur: Bireysel başvuru incelemesi yapan Anayasa Mahkemesinin, ihlale yol açan kanun hükmünü, norm denetimi sıfatıyla çalışan Anayasa Mahkemesinin (Genel Kurulun) önüne itiraz yoluyla taşıma konusunda açık bir yetkisi var mıdır?

13. Bu bağlamda ilk olarak normlar hiyerarşisinde en üstte yer alan Anayasa metnine bakmak gerekmektedir. Konumuzla ilgili yetkinin dayanağı açıkça Anayasa'nın 152. maddesinde yer almaktadır. Bu madde, şartlar gerçekleştiğinde tüm mahkemelere itiraz yolu

ile Anayasa Mahkemesine başvurma yetkisi tanır. Maddenin bireysel başvuru incelemesi yapan Anayasa Mahkemesi için de geçerli olduğu ise izahtan varestedir. Aksi durumda bu biçimdeki temel anayasal yetki Anayasa Mahkemesinden esirgenmiş olacaktır.

14. Nitekim bugüne kadar Anayasa Mahkemesi, bir diğer önemli görevi olan siyasi parti kapatma davalarında önündeki davada uygulanacak kanun hükmündeki Anayasa'ya aykırılıkların incelenmesini istediğinde dava konusu kuralı norm denetimi sıfatıyla görev yapacak olan Anayasa Mahkemesine taşımıştır. Geçmişte bunun çok sayıda örneği mevcuttur (bu yöndeki örnek bazı kararlar için bkz.: AYM, E.1998/2, K.1998/1, 09/01/1998; E.2000/86, K.2000/50, 12/12/2000; E.2010/17, K.2010/112, 08/12/2010).

15. Benzer bir yaklaşımla Yüce Divan sıfatıyla gerçekleştirdiği yargılamalarda da Anayasa Mahkemesi, önündeki ceza davasının değişik evrelerinde ortaya çıkan sorunların çözümünde veya davayı sonuçlandırmada olumlu ya da olumsuz yönde etki yapacak nitelikteki kanun hükümlerinde Anayasa'ya aykırılık görmesi durumunda aynı şekilde kuralı norm denetimi yapacak olan Anayasa Mahkemesinin önüne taşıyabilir.

16. Dolayısıyla bu aşamada açıklığa kavuşturulması gereken husus, Anayasa'nın 152. maddesinin birinci fıkrasında belirtilen şartların bireysel başvuru kapsamında inceleme yapan Anayasa Mahkemesinde bulunup bulunmadığıdır.

17. Bu itibarla burada davada “uygulanacak kural” hususunun, bireysel başvuru incelemesi yapan Anayasa Mahkemesi'nin itiraz yolunu işletmesi usulü yönünden ele alınıp açıklanması gerekmektedir. Bilindiği üzere Anayasa Mahkemesi, norm denetiminde itiraz başvurularının ilk incelemesini gerçekleştirirken, “uygulanacak kural” ile kastedilenin davanın değişik evrelerinde ortaya çıkan sorunların çözümünde veya davayı sonuçlandırmada olumlu ya da olumsuz yönde etki yapacak nitelikte kurallar olduğunu kabul etmektedir (Örnek olarak bkz.: AYM, E.2000/56, K.2000/28, 17/10/2000; E.2013/14, K.2013/56, 10/4/2013; E.2015/76, K.2017/53, 15/11/2017, § 3; E. S.: 2018/8, K. S.: 2018/85, K.T.: 11/07/2018, § 2; E.2023/68, K.2024/190, 05/11/2024; E.2025/95, K.2025/92, 22/04/2025, § 2).

18. Yine ifade etmek gerekir ki Anayasa Mahkemesinin bireysel başvuru incelemelerinde davaya bakan mahkeme olduğu, temel hak ve özgürlüklerin ihlal edildiğinin tespit edilmesi ve bu ihlalin giderilmesi noktasında bağlayıcı kararlar vermek suretiyle nihai hüküm tesis etmeye yetkili bir mahkeme sıfatı taşıdığı, yargısal denetim yetkisini kullandığı, bu denetimi yargısal usullerle gerçekleştirdiği ve bireysel başvuru yolunun bir hak arama yolu olarak bir dava niteliği taşıdığı tartışmasız bir gerçektir.

19. Hal böyle olduğundan bireysel başvuruya konu uyuşmazlığın çözümünde ihlale sebebiyet veren kanun hükmü bireysel başvuru incelemesi sürecinde Anayasa Mahkemesi tarafından açıkça Anayasa'ya aykırı görülürse, norm denetimi sıfatıyla bu konuda vereceği karara kadar Anayasa Mahkemesinin davayı geri bırakma yetkisini kullanması pekala mümkündür.

20. Yukarıda da belirtildiği üzere bireysel başvuru inceleme sürecinde Mahkemenin, ihlale yol açan kuralın denetimi için itiraz yoluyla Anayasa Mahkemesine başvurusunun açık Anayasal dayanağı, Anayasa'nın 152. maddesi hükmüdür.

21. Dolayısıyla, bu konuda Anayasa'da açık bir yetki öngörülmüşken, bu yetkinin hukuksal dayanağı açısından 6216 sayılı Kanun'da veya başka bir kanunda hüküm bulunup bulunmaması hiçbir önem taşımamaktadır. Aksine, Anayasa'nın açık hükmüne rağmen 6216 sayılı Kanun'daki düzenlemelerden hareketle bu yetkinin kullanılamayacağı şeklindeki görüş önemli bir Anayasa'ya aykırılık teşkil edecektir.

22. Bu itibarla Anayasa'nın 152. maddesinin açık hükmü karşısında bireysel başvuru incelemelerinin başlayacağı dönemde 6216 sayılı Kanun'un hazırlık aşamasında bu yetkinin Anayasa Mahkemesine açıkça verilmesi şeklindeki bir düşünceye rağmen daha sonra bundan vazgeçilmesinden hareketle Anayasa Mahkemesinin bahse konu yetkiyi kullanamayacağı biçimindeki görüşe de katılmak mümkün değildir. Zira bu biçimdeki görüş hem kamu hukukunda yetki ile ilgili yukarıda yer verilen temel ilkeler hem de normlar hiyerarşisi gereği Anayasa'nın 152. maddesine aykırı bir kanun çıkarılamayacağı gerçeği karşısında hukuken savunulamaz.

23. Ek olarak, buradaki yetki konusunu, Anayasa Mahkemesinin siyasi sistem içerisinde bir "anayasal organ" olması yönünü de göz önünde tutarak ele almak gerekir. Zira, Anayasa Mahkemesi, gerçekleştirdiği denetimin önemine binaen bir "anayasal organ" olarak öngörülmüş olup bu minvalde Mahkemenin yetkilerinin dayanağı noktasında Anayasa hükümlerinin çok daha farklı bir değeri ve konumu bulunmaktadır.

24. Nitekim Anayasa Mahkemesinin anayasal organ sıfatını vurguladığım bir karşıoyumdaki açıklamalarım, Anayasa'nın 152. maddesinin bireysel başvuru incelemelerinde, ihlale neden olan kuralın Anayasa'ya aykırılığı durumunda temel bir pozitif dayanak işlevi görmesi gerektiği görüşünü güçlü bir biçimde desteklemektedir. Bu nedenle bahse konu karşıoydaki ilgili kısımlara aşağıda aynen yer vermek uygun olacaktır:

"Anayasa kurallarında da görüldüğü üzere Anayasa Koyucunun yargı erki içerisinde Anayasa Mahkemesine yönelik bu yaklaşımı, devletin yasama ve yürütme erklerini oluşturan Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı gibi Anayasa Mahkemesini de bir 'anayasal organ' şeklinde öngördüğünü ortaya koymaktadır. Bunun içindir ki Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı gibi bir anayasal organ olmasından hareketle Anayasa Mahkemesinin oluşumu, görev ve yetkileri, sahip olduğu güvenceler ve çalışma usulü Anayasa'da oldukça detaylı biçimde düzenlenmiştir.

Nitekim doktrinde de Anayasa Mahkemesinin yargı organının bir parçası ve yüksek mahkeme niteliği taşımakla birlikte bir diğer özelliği olarak bir 'anayasal organ' olduğuna özellikle vurgu yapılmakta olup fonksiyonunun mahiyetinin Mahkemeye yargı içerisinde özel ve öncelikli bir mevki verdiği ifade edilmektedir. Avrupa doktrininde de Anayasa Mahkemelerini herhangi bir yüksek mahkeme değil, bir anayasal organ olarak görme eğilimi mevcut olup, bu bağlamda somut örnek olarak Federal Alman Anayasa Mahkemesinin aynı zamanda anayasal organ olduğu çok net biçimde ifade edilmektedir.

Anayasa Mahkemesinin anayasal organ olabilmesi için sadece Anayasa'da zikredilmesi yeterli değildir. Mahkemenin bir anayasal organ olarak kabul edilebilmesi için statüsü ve önemli yetkilerinin de Anayasa'da düzenlenmiş olması gerekir. Yine bir anayasal organ olmanın iki önemli sonucu olarak diğer anayasal organlar gibi Anayasa Mahkemesi de kendi içtüzüğünü çıkarma yetkisine sahiptir ve

diğer anayasal organlardan daha alt bir konumda olmadığı gibi örgütlenme bakımından anayasal organlardan bağımsız konumdadır.

İşte bu nedenledir ki bir anayasal organ olması nedeniyle Anayasa Mahkemesinin kuruluşu, görev, yetki ve işleyişinin doğrudan Anayasa tarafından ve ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiş olmasının bir sebebi vardır. Anayasa'nın kendisine verdiği görev ve yetkilerin bir gereği olarak yasama organını denetleyen Anayasa Mahkemesinin kuruluş ve işleyişinin yasama organının takdirine bırakılmamasıyla anayasa yargısının anlamının zayıflaması önlenmiştir.

Anayasa Mahkemesinin kuruluşu, üyelerinin statüsü, görev ve yetkileri, denetim yolları ve kapsamı, kararlarının özellikleri ve çalışma ve yargılama usullerinin Anayasa'da detaylı biçimde belirlenmiş olması nedeniyle bu konularda ayrıntı ile ilgili kanun koyucuya sadece sınırlı bir düzenleme yetkisi tanınmış olduğu görülmektedir. Bu durumun yukarıda da ifade edilmeye çalışıldığı üzere Anayasa Mahkemesinin yasama organını denetlemesinden kaynaklandığı açıktır. Zira denetleyen organın hukuki statüsü ile görev ve yetkilerini belirleme yetkisinin denetlenen organa bırakılması mümkün olamaz¹.

Bunun içindir ki Anayasa Mahkemesinin kuruluşu ve yargılama usullerini düzenleyen 6216 sayılı Kanun önemli ölçüde Anayasa tarafından getirilen ayrıntılı Anayasal hükümleri açıklayıp tekrar etmektedir. Bu durum diğer yüksek mahkemelere kıyasla Anayasa Mahkemesinin konumu açısından oldukça önemli bir anayasal güvence olarak görülmektedir². Anayasa Mahkemesinin oluşumu, görev ve yetkileri ve çalışma usulü ve benzeri konuların ayrıntılı biçimde Anayasa'da düzenlenmesi nedeniyle yapısında veya görevlerinde bir değişiklik yapılabilmesi ancak bu konudaki bir Anayasa değişikliği ile mümkün hale gelebilecektir³.” (Bkz.: “AYM, E.2023/104, K.2023/177, K.T.: 11/10/2023” künyeli kararda Yusuf Şevki Hakyemez’in karşıoyu: §§ 24-29).

25. Yukarıda sıralananlar bağlamında, bir anayasal organ olması hususu da dikkate alındığında, Anayasa Mahkemesinin görevinin ifası noktasında sahip olduğu yetkilerle ilgili olarak asıl bakılması gereken yerin Anayasa hükümleri olduğu açıkça ortaya çıkmaktadır. Bu yönüyle bakıldığında 6216 sayılı Kanun'da bahse konu yetkinin açıkça verilmemiş olmasının bu yetkinin varlığı ile ilgili değerlendirmelerde hiçbir hukuki değeri bulunmamaktadır.

26. Zira bir anayasal organ olarak Anayasa Mahkemesinin yetkileri ile ilgili asıl bakılması gereken hukuki düzlem Anayasa'dır. Anayasa'nın 152. maddesi, bu yönü ile siyasi parti kapatma davaları ve Yüce Divan sıfatıyla bakılan davalarda olduğu gibi bireysel başvuru incelemelerinde de Anayasa Mahkemesine davaya bakmakta olan mahkeme sıfatı ile önündeki uyuşmazlığa uygulanacak somut kanun hükmünü itiraz yolu ile norm denetimi sıfatıyla görev yapan Anayasa Mahkemesinin önüne taşıma yetkisini vermektedir.

¹ Bülent Tanör / Necmi Yüzbaşıoğlu, *Türk Anayasa Hukuku*, 20. Bası, Beta Yay., İstanbul, 2020, s. 486-487.

² Mehmet Merdan Hekimoğlu, *Alman Hukuku Işığında Türk Anayasa Yargısının Hukuki Boyutları*, Detay Yay., Ankara, 2004, s. 66-67.

³ Yılmaz Aliefendioğlu, *Anayasa Yargısı ve Türk Anayasa Mahkemesi*, Yetkin Yay., Ankara, 1996, s. 212.

27. Bununla birlikte, giderim yönünden bu şekilde bir görüş savunulduğunda hemen akla benzer başvurularda, Anayasa Mahkemesinin -bugüne kadar benim de katıldığım şekilde- ihlalin dayanağı olan kanun hükmü ile ilgili olarak ya Türkiye Büyük Millet Meclisine çağrıda bulunması (örnek bazı kararlar için bkz.: Y.T. [GK], B. No: 2016/22418, 30/5/2019; Bedrettin Morina [GK], B. No: 2017/40089, 5/3/2020; Sabri Uhrağ [GK], B. No: 2017/34596, 29/12/2020; Muammer Bulut [GK], B. No: 2020/9066, 21/11/2024; Caner Şafak [GK], B. No: 2024/41763, 8/7/2025) ya da derece mahkemelerinden Anayasa'nın 152. maddesindeki itiraz yolu aracılığı ile kuralı Anayasa Mahkemesinin önüne getirme yolunu devreye sokmalarını istemesi gelmektedir (örnek bazı kararlar için bkz.: (Hulusi Yılmaz [GK], B. No: 2017/17428, 1/12/2022; Kentaş Tekstil İnşaat Sanayi ve Ticaret A.Ş. [GK], B. No: 2020/22192, 17/5/2023; Mohamma Salem Pashto ve Nazı Salem [GK], B. No: 2019/26339, 17/5/2023; Meryem Boyacıoğlu [1. B.], B. No: 2020/9020, 13/3/2025).

28. Bireysel başvuru incelemelerinde ihlalin bizzat uyusmazlığın esasını çözecek olan kanun hükmünden kaynaklanması durumunda Anayasa Mahkemesinin kullandığı bu iki yol da yasama organında ve derece mahkemelerinde belli ölçüde karşılık bulmuş ve bu şekilde ihlale sebebiyet veren kanun hükmü ya yapılan çağrı üzerine yasama organı tarafından kaldırılmış veya Anayasa'ya uygun hale getirilmiş ya da itiraz yolu ile derece mahkemelerince Anayasa Mahkemesinin önüne getirildiğinde iptal edilmiştir.

29. Bununla birlikte, ihlal kararının giderim kısmında Anayasa Mahkemesince her iki seçeneğe de yer verilmiş olmasına rağmen, yine de ihlale sebebiyet veren somut kanun hükmünün yasama organı tarafından kaldırılmaması veya itiraz yolu ile Anayasa Mahkemesinin önüne getirilmemesi durumu söz konusu olabilmektedir (İhlal kararında her iki yol dile getirilmesine rağmen 31.07.2025 tarihine kadar bu çağrılardan olumlu sonuç alınamayan örnek bazı kararlar için bkz.: Mohamma Salem Pashto ve Nazı Salem [GK], B. No: 2019/26339, 17/5/2023; Fikret Aslan [GK], B. No: 2019/41241, 25/2/2025). Böyle bir durumda ise Anayasa Mahkemesinin insan haklarını koruma noktasındaki olumlu gayreti sonuçsuz kalabilmektedir.

30. Oysa, bireysel başvuru mekanizması ancak farklı paydaşların her birinin insan hakları ihlallerini giderme sorumluluğunu etkin biçimde kabul etmesi ve bu konuda kendilerinden beklenen performansı sergilemesi halinde işlerlik kazanacak bir sistemdir. Bu düzeydeki bir uygulama birliğinin varlığı halinde ancak bireysel başvurudan amaçlanan sonuç elde edilebilir.

31. İşte bu çerçevede Anayasa Mahkemesinin ihlalin kanundan kaynaklandığını tespit etmesi durumunda; bu keyfiyeti yasama organına bildirdiğinde yasama organının ihlale sebebiyet veren hükme ilişkin yapması gerekenleri bir an evvel yapması; benzer şekilde derece mahkemelerinin ihlale sebebiyet veren kanun hükmünü itiraz yolu ile Anayasa Mahkemesine taşınması gerekmektedir.

32. Zira, bireysel başvuru bir hak arama yolu olarak işin merkezine Anayasa Mahkemesini koymakla birlikte, bu hak arama yolundan istenilen olumlu sonuçların elde edilebilmesi için kamusal yetki kullanan tüm kişi ve kurumların hak ihlallerine sebebiyet vermeyen bir yaklaşımla görevlerini yerine getirmeye özen göstermeleri fevkalade önem arz etmektedir. Bu nedenle Anayasa Mahkemesi dışındaki mahkemelere ve yasama organına ihlallerin ortadan kaldırılması noktasında oldukça önemli görev ve sorumluluklar yüklenmiş durumdadır.

33. Nitekim, Anayasa'nın Başlangıç kısmında belirtildiği gibi, kuvvetler ayrılığı devlet organları arasında bir üstünlük sıralaması değil, yetki ve görevlerin kullanımıyla sınırlı medeni bir işbölümü ve işbirliğidir. Bireysel başvuru sistemi de kamusal yetki kullanan tüm kişi, kurum ve kuruluşların bu işbirliği yaklaşımını sergilemesini gerektirmektedir.

34. Bununla birlikte, bireysel başvuru incelemelerinde ihlalin doğrudan kanun hükmünden kaynaklanması halinde, yasama organı ve derece mahkemeleri kendilerinden beklenen katkıyı sunmadığında, devreye artık kaçınılmaz olarak, benim giderim yönünden bu karşıyda önerdiğim çözüm yolu sokulmalıdır.

35. Bu itibarla Anayasa Mahkemesinin, ihlale sebebiyet veren kanun hükmünü itiraz yoluyla kendi önüne taşıması yolu çözüm olarak gündeme gelecektir. İfade etmek gerekir ki bu yöntemin "kendi kendine başvuru" biçiminde görülmesi doğru değildir; zira Anayasa'nın 152. maddesi, mahkeme sıfatını haiz tüm yargı organlarına bu yetkiyi tanımıştır. Bireysel başvuruda da Anayasa Mahkemesi aynı sıfatı taşımaktadır.

36. Aksi durumda ihlali giderme noktasında yasama organının kuralı kaldırma veya değiştirme ya da derece mahkemelerinin itiraz yolunu devreye sokma şeklindeki inisiyatiflerini beklemek gerekecektir. Nitekim, gelinen aşama itibarıyla, daha önce verilen kimi ihlal kararları bağlamında, mahkemeler ve yasama organının kendilerinden bekleneni tam anlamıyla yapmadığı da gözlemlendiğinden, ihlale yol açan kanun hükmünün bizzat Anayasa Mahkemesi tarafından denetlenip iptal edilmesi gibi daha etkili bir giderim yolunun uygulanması artık zorunluluk halini almıştır. Bu durum bireysel başvurudaki etkin hukuki korumanın tesisi ve ihlale sebebiyet veren kanun hükmündeki Anayasa'ya aykırılığın giderilebilmesi bakımından gereklidir.

37. Bu kapsamda, bireysel başvuru incelemelerinde bugüne dek ihlalin kanundan kaynaklanması durumunda belirtilen giderim yollarının ne ölçüde etkili olduğunu anlayabilmek için, bu konudaki istatistikleri kısaca incelemekte fayda vardır.

38. Anayasa Mahkemesi ihlalin kanun hükmünden kaynaklanması nedeniyle ilk olarak 30/5/2019 tarihinde yasama organına çağrıda bulunmuştur. Bu karardan iki buçuk yıl sonra 1/12/2022 tarihinde ise Anayasa Mahkemesince derece mahkemelerine Anayasa'nın 152. maddesi gereğince itiraz yolunun çalıştırılması yolu gösterilmeye başlanmıştır.

39. Anayasa Mahkemesi ilk olarak Y.T. kararında (bkz.: Y.T. [GK], B. No: 2016/22418, 30/5/2019) ihlalin kanundan kaynaklandığı gerekçesiyle 6458 sayılı Kanun'un 53. maddesinin (3) numaralı fıkrasında değişiklik yapılması hususundaki keyfiyetin yasama organına bildirilmesine karar vermiştir. Bahse konu ilk çağrı kararından 31.07.2025 tarihine kadar toplam 25 ihlal kararında yasama organına bu şekilde çağrıda bulunulmuştur. Yasama organı ise bu çağrılardan sonra sadece dört tanesinde ihlale sebebiyet veren kanun hükümlerinde değişiklik yapmıştır.

40. İhlalin kanundan kaynaklandığı durumlarda Anayasa Mahkemesi ihlalin giderimi bağlamında Hulusi Yılmaz kararıyla (Hulusi Yılmaz [GK], B. No: 2017/17428, 1/12/2022) birlikte artık ihlale sebebiyet veren ve Anayasa'ya aykırı olan kanun hükmünün iptali için Anayasa'nın 152. maddesi uyarınca Anayasa Mahkemesine başvurulmasının başvuruya konu olayın koşulları dikkate alındığında daha doğru bir yol olarak ortaya çıkmakta olduğuna işaret etmeye başlamıştır. Böylece Anayasa Mahkemesi artık ihlalin gideriminin bu şekilde sağlanabileceğini belirterek yeniden yargılama yapmak üzere dosyayı

derece mahkemelerine gönderirken, aynı zamanda bu mahkemelerden somut norm denetimi yolu ile ihlale sebebiyet veren kanun hükmünü Anayasa Mahkemesinin önüne getirmelerini beklemektedir. 01/12/2022 tarihinden 31.07.2025 tarihine kadar toplam 13 kararda ihlale sebebiyet veren sekiz kurala ilişkin Anayasa'nın 152. maddesi yolu derece mahkemelerine önerilmiş olup, sadece beş kurala ilişkin somut norm denetimi başvurusu Anayasa Mahkemesine yapılmıştır.

41. Yukarıda yer verilen istatistiki verilerde de görüldüğü üzere Anayasa Mahkemesinin bugüne kadarki karar pratiği göz önüne alındığında, yasama organına yapılan çağrıların fevkalade sınırlı bir kısmında kanun değişikliğine gidildiği; derece mahkemelerine önerilen somut norm denetimi başvurularının ise kısmen gerçekleştirildiği görülmektedir.

42. Geline bu aşamada artık Anayasa Mahkemesinin kendisinin bireysel başvuru incelemesi sürecinde itiraz yolunu çalıştırmasının daha isabetli olacağı kanaatinde olduğum için, eldeki dosyada giderim yönünden çoğunluğun ulaştığı *“Tespit edilen sorunla ilgili olarak kararın bir örneğinin bilgi ve takdiri için Türkiye Büyük Millet Meclisine bildirilmesi”* şeklindeki sonuca katılmamaktayım.

43. Sonuç olarak, bireysel başvuru sisteminin etkili bir hak arama yolu olarak devam edebilmesi için, Anayasa Mahkemesinin ihlalin kanundan kaynaklandığı durumlarda Anayasa'nın 152. maddesi kapsamında itiraz yolunu bizzat işletmesi zorunluluk halini almıştır.

44. Dolayısıyla ihlalin giderimi yönünden eldeki bireysel başvuruda ihlale sebebiyet veren kanun hükmü için itiraz yolunun çalıştırılması gerektiği gerekçesiyle bu dosyada giderim yönünden çoğunluğun ulaştığı sonuca katılmamaktayım.

Üye
Yusuf Şevki HAKYEMEZ